

MAHKUMLARNI IJTIMOYIY FOYDALI MEHNATGA JALB ETISHNING TASHKIL HUQUQIY ASOSLARI

Karamova Shaxina Zafarjonovna

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasii kursanti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21548514>

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasida mahkumlarni ijtimoiy foydali mehnatga jalb etishning tashkiliy va huquqiy asoslari tahlil qilingan. Jazoni ijro etish muassasalarida mehnatning mahkumlarni qayta ijtimoiylashtirish va axloqan tuzatishdagi ahamiyati, shuningdek, milliy qonunchilik va xalqaro standartlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: mahkumlar, ijtimoiy foydali mehnat, jinoyat-ijroiya qonunchiligi, axloq tuzatish, qayta ijtimoiylashtirish, jazoni ijro etish muassasalari, inson huquqlari.

ОРГАНИЗАЦИОННО-ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ ПРИВЛЕЧЕНИЯ ОСУЖДЕННЫХ К ОБЩЕСТВЕННО ПОЛЕЗНОМУ ТРУДУ

Аннотация: В данной статье анализируются организационно-правовые основы привлечения осужденных к общественно полезному труду в Республике Узбекистан. Освещается значение труда в ресоциализации и исправлении осужденных в учреждениях исполнения наказаний, а также взаимосвязь национального законодательства и международных стандартов.

Ключевые слова: осужденные, общественно полезный труд, уголовно-исполнительное законодательство, исправление, ресоциализация, учреждения исполнения наказаний, права человека.

ORGANIZATIONAL AND LEGAL BASES OF INVOLVING CONVICTS IN SOCIALLY USEFUL LABOR

Contact: 99 826 99 56

Abstract: This article analyzes the organizational and legal foundations of involving convicts in socially useful labor in the Republic of Uzbekistan. The importance of labor in the resocialization and correction of convicts in penal institutions, as well as the relationship between national legislation and international standards, is highlighted.

Keywords: convicts, socially useful labor, criminal-executive legislation, correction, resocialization, penitentiary institutions, human rights.

Huquqiy demokratik davlat qurish va fuqarolik jamiyatini shakllantirish yo‘lidan borayotgan O‘zbekiston Respublikasida inson huquq va erkinliklarini ta‘minlash ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi. Jinoyat sodir etgan shaxslarga nisbatan jazo qo‘llashdan ko‘zlangan asosiy maqsad nafaqat ijtimoiy adolatni tiklash va jazolash, balki ularni axloqan tuzatish hamda jamiyatga qayta ijtimoiylashtirishdan iboratdir. Bu jarayonda mahkumlarni ijtimoiy foydali mehnatga jalb etish jazoni ijro etish tizimining eng muhim va samarali vositalaridan biri sifatida namoyon bo‘ladi.

Mahkumlarning mehnati jazoni o‘tashning majburiy elementi bo‘lishi bilan birga, ularning huquqlari doirasida amalga oshiriladigan faoliyatdir. O‘zbekiston Respublikasining yangi tahrirdagi Konstitutsiyasining 42-moddasida har kim munosib mehnat qilish, kasb va faoliyat turini erkin tanlash, xavfsizlik va gigiyena talablariga javob beradigan qulay mehnat sharoitlarida ishlash huquqiga ega ekanligi belgilab qo‘yilgan [1]. Garchi mahkumlar ozodlikdan mahrum etilgan bo‘lsa-da, ularning mehnat qilish huquqi to‘liq cheklanmaydi, balki maxsus qonunchilik asosida tartibga solinadi.

Mahkumlarni mehnatga jalb etishning asosiy huquqiy bazasi O‘zbekiston Respublikasining Jinoyat-ijroiya kodeksi (JIK) hisoblanadi. Kodeksning 85-moddasiga muvofiq, ozodlikdan mahrum etishga hukm qilingan har bir shaxs jazoni ijro etish muassasasi (JIEM) ma‘muriyati belgilaydigan joylarda ishlashi shart [2].

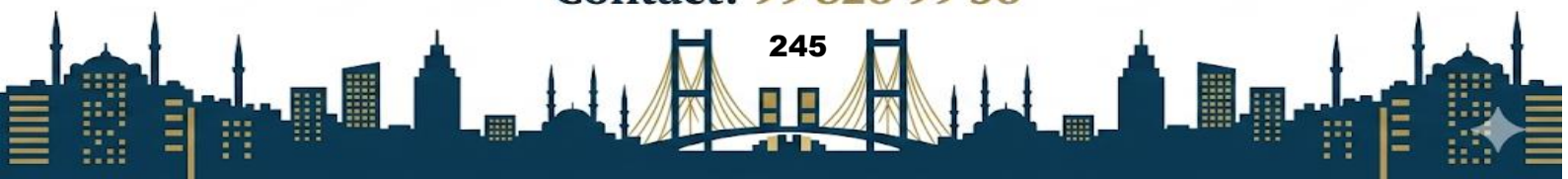
Biroq, bu majburiyat xalqaro huquq normalarida taqiqlangan "qullik" yoki "majburiy mehnat" tushunchalaridan tubdan farq qiladi. Birlashgan Millatlar Tashkilotining "Mahkumlar bilan muomala qilishning minimal standart qoidalari"da (Nelson Mandela qoidalari) jazoni ijro etish muassasalarida mahkumlar uchun tashkil etiladigan mehnat azob beruvchi xususiyatga ega bo'lmasligi va ularning kasbiy malakasini oshirishga xizmat qilishi kerakligi ta'kidlangan [3].

Tashkiliy jihatdan qaraydigan bo'lsak, O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi tizimidagi jazoni ijro etish muassasalarida mahkumlarning mehnati asosan quyidagi yo'nalishlarda tashkil etiladi:

1. Muassasa ehtiyojlarini ta'minlash bilan bog'liq ishlar: Oziq-ovqat tayyorlash, tozalikni saqlash, xo'jalik va maishiy xizmatlar.
2. Ishlab chiqarish korxonalaridagi mehnat: JIEM qoshida tashkil etilgan maxsus korxonalar, sexlar (masalan, g'isht ishlab chiqarish, duradgorlik, tikuvchilik, mebel tayyorlash) da ishlash. Ushbu yondashuv mahkumlarga nafaqat daromad topish imkonini beradi, balki ozodlikka chiqqanidan keyin jamiyatda o'z o'rnini topishlari uchun hunar o'rganishlariga zamin yaratadi [4].

O'zbekiston Respublikasining jinoyat-ijroiya siyosatida mahkumlar mehnatiga rag'batlantiruvchi omil sifatida yondashilmoqda. Ishlagan vaqti uchun mahkumlarga qonunchilikda belgilangan tartibda ish haqi to'lanadi. Jinoyat-ijroiya huquqi sohasidagi yetakchi olimlarning fikriga ko'ra, mehnat qobiliyatiga ega bo'lgan mahkumlarni ishlab chiqarishga to'liq jalb etish – qayta jinoyat sodir etish (retsdiv) darajasini keskin kamaytirishning eng oqilona yo'lidir [5]. Chunki tizimli mehnat insonni intizomga o'rgatadi va uning ijtimoiy degradatsiyaga uchrashining oldini oladi.

Yuqoridagi tahlillardan kelib chiqib, shuni ta'kidlash joizki, mahkumlarni ijtimoiy foydali mehnatga jalb etish jazoni ijro etish tizimining shunchaki jazolash funksiyasini emas, balki tarbiyaviy-profilaktik va ijtimoiy moslashtirish

funksiyasini ham bajaradi. O'zbekiston Respublikasida bu boradagi tashkiliy-huquqiy asoslar xalqaro standartlarga mos ravishda takomillashib bormoqda. Mahkumlarning mehnati ularning kelajakda jamiyatga to'laqonli a'zo bo'lib qaytishlarida o'ziga xos "ko'priq" vazifasini o'taydi.

Shu bilan birga, mazkur sohadagi ishlarni yanada takomillashtirish maqsadida quyidagi takliflar ilgari suriladi:

Birinchidan, jazoni ijro etish muassasalaridagi ishlab chiqarish korxonalarining moddiy-texnik bazasini davr talablari (axborot texnologiyalari, zamonaviy ishlab chiqarish texnologiyalari) asosida yangilash;

Ikkinchidan, tadbirkorlik subyektlarini jazoni ijro etish tizimi bilan hamkorlik qilishga jalb etish uchun ularga qo'shimcha soliq imtiyozlari va preferensiyalar joriy etish;

Uchinchidan, ozodlikdan mahrum etish joylarida mahkumlar egallayotgan kasb-hunar turlarini bugungi mehnat bozori talablariga moslashtirish, bu orqali ularni ozodlikka chiqqanidan so'ng ish bilan ta'minlanish kafolatini oshirish zarur.

Ushbu chora-tadbirlarning amaliyotga joriy etilishi mahkumlarni axloqan tuzatish jarayonini tezlashtiradi va kelgusida retsidiv jinoyatchilikning oldini olishga bevosita xizmat qiladi.

REFERENCES

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 01.05.2023-y., 03/23/837/0241-son.
2. O'zbekiston Respublikasining Jinoyat-ijroiya kodeksi // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 25.04.1997-y. (Qonunchilikka kiritilgan so'nggi o'zgartirish va qo'shimchalar bilan).
3. Минимальные стандартные правила Организации Объединенных Наций в отношении обращения с заключенными (Правила Нельсона Манделы)

SCIENTIFIC CONFERENCE OPEN PROCEEDINGS

Global Academic Knowledge Repository

// Приняты резолюцией 70/175 Генеральной Ассамблеи ООН от 17 декабря 2015 года.

4. Ismoilov I., Ziyodullayev M.Z., Qobulov R. va boshq. Jinoyat-ijroiya huquqi: Darslik. – T.: O‘zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi, 2021. – 412 b.

5. Миренский Б.А. Жиноят-ижроия сиёсати ва маҳкумларни қайта ижтимоийлаштириш муаммолари // Ҳуқуқ ва бурч. – Тошкент, 2019. – № 4. – Б. 22-26.

Contact: 99 826 99 56

